

poprijelo in si bodo vse skušnje na prid tej reji obrnile, moremo priti do tega, da vsak hrastov grm bo pomagal cekine kovati deželi.

Ljubljanski kmetijski družbi sem izročil nekoliko jajčic, da jih dá manj premožnim svilorejcem zastonj v poskušnjo; za veliko rejo pa ponudim 1000 jajčic po 10 gold.

Zlatenek na Dolenskem meseca oktobra 1868.

Janez Mah.

Šest tednov na Dunaji,

ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

Vsi govori so bili, kakor sem že omenil, tehtni in izvrstni; poslušali smo je marljivo vsi ter si tudi marsikaj v svoje nalašč zato napravljene bilježnice zapisovali.

Ko je bilo na Dunaji 26. zborovanje tako imenovanih nemških kmetijskih in gozdarskih gospodarjev, ki je trajalo od 31. vel. srpana do 5. kimovca, prišlo je nekaj teh potnikov tudi v kmetijsko šolo, da si ogledajo osnovo in uredbo te šole, ter so to lepo, hvalevredno napravo za ljudske učitelje očitno pohvalili. Tudi mi smo dobili vstopnice, da smo smeli, kedar nam je čas dopuščal, na galerijo c. kr. redute, ko je bilo zgorej omenjeno zborovanje, ter smo enako vpisanim udom dobili vsa tiskana poročila, da smo je domá prebiraje izvedeli, kaj se je v sejah onega društva obravnavalo.

Za kazalni nauk so nam bile odprte različne in bogate zaloge prirodnih in kmetijskih reči. Tu naj omenim le velikansko c. k. geologično državno napravo, ki je bila ustanovljena leta 1849., in v kateri se nahaja za preiskovanje raznih zemljinih razlik na tisuče geologičnih in mineralskih nabir. Nadalje bogato zbirko različnega kmetijskega orodja na c. k. politehniki in velikansko mineralsko zbirko v ces. dvornej palači.

Kmetijsko in obrtnijsko razstavo v Hietzing-u, o kateri za sedaj le toliko omenim, da se pri kakej razstavi kmetijskega okrajnega društva gotovo še nikoli toliko izvrstnega blaga ni videlo, kakor pri tej izložbi, pri kateri si je neutrudljivi uredovalec gosp. Fr. Grutsch po pravici veliko hvalo pridobil.

Mimogredé naj še omenim, da smo se peljali pod vodstvom gosp. Melicherja tri postaje z vlakom do Wagrama, kjer smo videli cele rajde pletenih panjev za čbele, ki so bile postavljene na velikanskem ajdovem polji.

Kmalu potem smo bili v Klosterneuburg-u, da ogledamo tamošnjo sadje- in vinorejno šolo.

V Mariabrun-u smo ogledali napravo gozdne šole, v Dornbachu najnoveje čbelnjake, v Rosenthalskem vrtu velikansko Ebersdorfersko drevesnico, kjer se nahaja na tisuče vsakovrstnih dreves, in v Kaisers-Ebersdorfu blizu Schwechata tamošnjo živinorejo, krasno drevesnico in vinorejno šolo. Tu se dobé skoraj vsa drevesa, kakoršna si človek le želeči more, bodi-si sadonosna ali gozdna. Videli smo tudi velikanskega bika, ki tehta dobrih 17 centov in mnogo druge lepo rejene živine, katero smo le gledali in gledali, pa si mislili: kdaj pač pride oni srečni čas, da se bode tudi pri nas videla enaka živina!

Nazaj gredé smo pogledali v Schwechat-u veliko pivarno in se tudi z njenim izvrstnim pivom okrepčali. Vrček za 9 soldov; bogme, da ni bilo nikomur žal, da je je platil!

(Dal. prih.)

Šolske stvari.

Nova osnova ljudskih šol.

„Šolski Tovarš“ v 31. listu naznanja to-le: „Ravnokar smo dobili načrt postave za ljudske šole (Volksschulgesetz), kakor je nasvetovan, pa še ne izgotovljen pri ministerstvu poduka. Ako ta načrt obvelja, upati je, da bodo za ljudske učitelje in sploh za šolstvo prišli boljši časi. Učitelje v pripravnih šolah plačuje država, druge pa srenja, kateri pomore dežela; če pa shajati ne more, pomore država. Za izobraževanje učiteljev skrbi država sama; namen ljudske šole ostaja bistveno, kakor je bil dosedaj: verska in npravna odgoja ter potrebne vednosti za vsakdanje življenje. Šole so: začetnice (Elementarschulen) in mestne šole (Bürgerschulen). V vsaki ljudski šoli se podučuje tudi v naravoslovji, zemljepisji in zgodovini; v mestni šoli pa je še več nauk. Više mestne šole imajo po šest razredov. V nedeljski šoli se podučuje pozimi po 6 ur, poleti pa 4 ure. Pripravniška šola za učitelje traja štiri leta, za učiteljice pa dve leti. Pripravnik dobí spričalo zrelosti, in je podučitelj ali začasni učitelj; čez dve leti prestane skušnjo, in je učitelj. Deželna postava določuje, koliko in kako dobiva učitelj plačo, vendar velja načelo: učitelj in podučitelj dobivata toliko plače, da shajata brez postranskih prislužkov, in da učitelj more živiti tudi družino. Ktera postranska opravila sme učitelj opravljati, določuje deželna postava. Učitelja mora posvariti srenjski šolski svet, pokara ga in še celó nekaj plače pritrga okrajni šolski svet; iz službe ga pa pahne deželni šolski svet. Za trdno postavljenega učitelja, če se dobro obnaša, potrdi čez tri leta deželni šolski svet. Če učitelj uči na teden več kakor 30 ur, mora se mu za to posebej plačevati. Vsi za trdno postavljeni učitelji in podučitelji v mestnih in viših dekliških šolah, tako tudi njih vdove in sirote, dobivajo pokojnino (penzijo) kakor državni uradniki. Léta, ki jih je kdo služil kot začetni učitelj in podučitelj, se mu štejejo. Učiteljske službe oddaja tisti, ki jih vzdržuje, potrjuje pa jih deželni šolski svet. Začasne učitelje postavlja okrajni šolski svet. V katerem jeziku naj se v šoli podučuje, določuje po nasvetu tistega, ki šolo vzdržuje, deželni šolski svet. Take spremembe pa se le dovoljujejo vsakih pet let. Učilnih ur na teden je v začetnici najmanj 18, in največ 24; v mestnih in viših dekliških šolah pa je učilnih ur najmanj 22, in največ 28. — Kedar kaj več zvemo od te za nas prav važne postave, bomo tudi več o njej govorili.“

Politične stvari.

Kaj združuje, kaj razrušuje?

Mnogi domači in vnanji časnikarji trdijo, da avstrijska národna opozicija (nasprotovanje) dela na razrušenje, in da bi zmaga te opozicije — namreč federativna državna uredba — bila razdruženje habsburške carevine. Resnica pa je ravno nasproti. Národna opozicija ne dela na razrušenje, ampak na naravno združenje, na organično zedinjenje. S tem, da avstrijski národi nasprotujejo zaradi svoje samostalnosti, kažejo, da se jim mogoče zdi, v habsburškem cesarstvu ohraniti si samostalnost, in ker si hočejo to, kar je mogoče, spremeniti v resnico, kažejo, da hočejo ostati v tem cesarstvu ter so konservativni v vesoljnem av-

strijskem smislu. Saj tudi nemški Avstrijani delajo opozicijo zato, da si ohranijo svojo národno samostalnost, in to — kakor pravijo — zato, da ohranijo Avstrijo. Vsa národna opozicija toraj dela na to, da se zdrži in utrdi Avstrija, edino sredstvo pa je svobodno združenje, to je, federacija enakopravnih národov. Federacija avstrijskega cesarstva že zaradi tega ni razrušenje Avstrije, ker ta Avstrija nikdar ni bila nič drugega, nego federacija. Federativno uredbo habsburškega cesarstva je vstvarila narava in zgodovina, zato je bila ta država močna, dokler se je oziralo na njeno naravo in zgodovino; v tej meri pa, v kateri se je s centralizmom pregreševalo zoper naravo in zgodovino, prikazala se je nevarnost pogina. Zato je národna opozicija v resnici konservativna (hranivna), centralistično gospodarstvo pa v resnici destruktivno (rušivno). Federacija je svobodno orgánično združenje; centralizacija pa je le mehanična zveza. Vsaka država pa, ki hoče vzdržati se, mora biti organizem, ne pa sama mašina; to je tem bolj potrebno za državo, ktera je — kakor Avstrija — sestavljena iz zgodovinsko-samostojnih držav. Kako nevarna, kako slaba je samo mehanična enota, to je Avstrija skusila v nesrečnih najnovejših časih; očitno je, da bi imela neusahljivo moč, ako bi bili orgánično združeni njegovi narodi. Bedarija je trditi, da se federativna Avstrija ne bi dala vladati. Federaciji ni nemogoče svobodno vladati svobodne narode, ampak v federaciji je le nemogoče gospodovati po birokratičnih načelih, po parlamentarnih obrazcih.

Centralisti ta- in unkraj Litave s svojim djanjem kažejo, da so njihove besede gola laž. Dunajski centralisti poravnava z Magjari — očitno federacijo — do nebes povzdigujejo, češ, da je Avstrijo rešila in povzdignila, ob enem pa zametajo federacijo, češ, da podira Avstrijo! Peštanski centralisti so ravno kar s Hrvati sklenili federativno poravnava, češ, da se je ž njo okrepečala njihova država; ob enem pa vpijejo, da federativno načelo je nevarno. Kar je pa v sedanjih razmeri med Avstrijo in Ogersko in med Ogersko in Hrvatsko dobro, to bode vsaj habsburški monarhiji popolnoma dobro še le tedaj, kedar se dá vsem narodom.

Napak sodijo oni, ki trdijo, da so želje sedanjih časov obrnjene na to, da se ustanove velike enotne države. Res je, naj se ustanove velike združene države, toda ne po azijskem načelu enotne centralizacije, temuč v duhu svobode po svobodnem združenju; saj vidimo, da moč je le v združbah. Združba narodov pa ravno je federacija. Zato so pa tudi za federacijo vneti vsi razsvetljeni, pravični in v resni svobodni politiki. Zastonj se toraj federaciji ustavljajo politiki ostarele šole in državniki mehničnega vladanja, kajti federacija si dan za dnevom pridobiva čedalje več prijateljev. Še celó v Franciji, ki je izgled centralizacije (se vé da strašiven izgled), razsvetljeni politiki hrepené po decentralizaciji. Najrazumnejši in najplemenitejši politiki vélike francoske prekucije — Girondisti — bili so federalisti. V Angliji liberalna stranka spoznava potrebo, da se Ircem prijenja v federalističnem smislu. Na Nemškem je za federacijo vsak politik, kteremu pruske iglenke niso izstrelile možganov iz glave in srca iz prsi. Sedanja mehanična laška enota bode osramotena, če namesto nje ne postavijo federalistične združbe. Španci hočejo svojo centralistično državo preleti v federativno samovlado (republiko). Švica in severna Amerika prav po svoji federativni ustavi kaže čudovito moč in življenje.

Hinavsko in hudobno natolcevanje je, če kdo pravi, da se federativna ustava vjema le s samovladami (republikami). Ni res! Monarhična federacija ima le še en močen steber varnosti in moči več kakor republikanska.

Skupni vladar, ki stoji nad vsemi strankami, je združbi tisti močni steber; kajti realno združenje vzajemnih koristi močno varuje osebna (personalna) združba.

V resnici, en sam pogled kaže, da to veljá zlasti o Avstriji. Za Avstrijo je federacija naravna orgánična združba; vsaka poskušnja s centralizacijo bila je razdruževanje.

„Reform.“

Slovensko slovstvo.

* „Hrvat“ je imel, kakor je našim bralcem znano, dvakrat na mesec izhajati. Vredništvo ni se nadjalo nobene zapreke temu časniku. Al „vrednik obrača, Rauch pa obrne!“ „Hrvat“ ne sme priti na svetlo. Mar na Hrvatskem nočejo imeti nobenega Hrvata več? Žalostna nam majka! — Ker pa si je vredništvo pripravilo že mnogo gradiva, ga hoče na svetlo spraviti po drugi poti, in to po poti posamesnih zvezkov. Dr. Matok, vrednik, vabi za tega del na naročbo 12 pôl, ter pravi: „Taj del spisah bude iziçi, u svezcih barem od dva arka, najzad do sveršetka sečnja 1869. Prvi svezak bude iziçi oko 15. studena o. g. Predplatnina je: za Zagreb, s donašanjem spisa u kuću 1 fr. 10 n., van Zagreba, s dostavljanjem spisa 1 fr. 20 n. Za olakšati posao i točnost dostavljanja, biti će najbolje da gg. predplatnici izvanjski, kojih je možda više u obsegu jedne pošte, predplatninu u gotovu ili putem poštovne assignacije na podpisanoga urednika zajedno pošalju, pak će im se i svezci svim skupa odpravljati. Predplatu za Zagreb prima knjigarna Hartmanova.“

Kratkočasno berilo za zimske večere.

* Čudna številčina zastavica. Cesar Napoleon, ki veliko drži na vraže, boji se leta 1869 — in zakaj? — zato, ker se boji številke, ki so kazale konec kraljestvu Ludevika Filipa, ki je pred Napoleonom bil kralj francozki. Kakor so pri kralju Ludeviku bile številke važne prerokinje njegovega konca, tako se boji Napoleon svojih števil. In kako to? Res čudna naključba! Ludevik Filip se je rodil leta 1773., njegova žena leta 1782., oženil se je leta 1809. Ako številke 1, 7, 7 in 3 sošteješ, znašajo 18, — toliko (18) tudi številke 1, 7, 8 in 2, in toliko (18) tudi številke 1, 8, 0 in 9. Toliko let (18) pa je kraljeval, kajti leta 1830. je nastopil vladarstvo in leta 1848. so ga pognali s prestola — in res, 18 in 1830 znaša 1848. — Napoleon III. se je rodil leta 1808., žena njegova leta 1826., oženil se je leta 1853. Ako številke 1, 8, 0, 8, ali pa številke 1, 8, 2 in 6, in številke 1, 8, 5 in 3 sošteješ, zmiraš dobiš številko 17. Če pa številko 17 sošteješ s 1852 (kajti v letu 1852. je Napoleon cesar postal), dobiš številko 1869, — po takem bi, kdor na vraže po številkah Ludevika-Filipovih vero stavi, konec cesarstvu Napoleonovemu prerokoval prihodnje leto. Ako se drži fatalizem tudi prestolov evropskih — evo vzrokov strahu in trepetu.

„Dragoljub.“

* Turški sultan ima v svojem haremu (babišču) 900 žensk. Tri žene so posebno lepe, namreč Dou-ruel (to je „novi biser“), Hairani Dil (to je „izvrstno srce“) in Eda Dil („uzvišeno srce“). Skopljen-cev, dvorjanov, gardistov in družih strežnikov je 2300. Vsaki dan se v serailu sultanovem pogrne 500 miz, in dvakrat na dan se je.

* Kako se Magjari delajo. — Od 16. marca leta 1867. do konca junija 1868. je na Ogerskem 107 rodovin in 231 samcev, tedaj skupaj 338, svoja rodbin-